

Катерина Грідіна,
викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИНЦИП ПРОПОРЦІЙНОСТІ В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Принцип пропорційності – загальний принцип права, який виступає невід’ємним елементом правової системи і покликаний забезпечувати реалізацію верховенства права. Принцип пропорційності регламентує співвідношення між поставленою метою та засобами та способами її досягнення [1, с. 49-50]. Він знаходить своє відображення і в правовій системі *suis generis* – праві Європейського Союзу (далі – ЄС). Дослідження дії принципу пропорційності в праві ЄС дозволяє розкрити іншу його сутність, відмінну від питань обмеження прав людини.

Довгий час в основі принципу пропорційності лежала ідея забезпечення балансу публічного і приватного інтересу, і в першу чергу вона стосувалася питань обмеження прав людини. Як стверджує С. П. Погребняк: «державна має право обмежувати права людини тільки тоді, коли це дійсно необхідно, і тільки в тому обсязі, в якому її заходи будуть розмірними до переслідуваної мети» [3, с. 317]. В праві ЄС принцип пропорційності знайшов новий вияв. За допомогою принципу пропорційності, а також принципу субсидіарної, визначається співвідношення компетенції ЄС, як наднаціонального утворення, наділеного повноваженнями від його держав-членів, та самих цих держав. Спочатку він був впроваджений в правову систему ЄС Судом Європейських Співтовариств, а пізніше був перенесений до установчих договорів.

У п. 4 ст. 5 Договору про ЄС вказується, що відповідно до принципу пропорційності зміст і форма дій Союзу не виходить за рамки того, що необхідно для досягнення цілей Договорів [2]. Принцип пропорційності передбачає, що дії та рішення ЄС повинні бути своєчасними й необхідними, спрямованими на досягнення мети Союзу, а спричинені цими діями або рішеннями негативні наслідки не можуть виходити за межі рівня, необхідного для досягнення поставленої мети [5]. За змістом і формою дії ЄС не повинні виходити за межі того, що необхідно для досягнення цілей європейської інтеграції [2]. Отже тут доктрина пропорційності нерозривно пов’язана з питаннями визначення, розмежування і реалізації компетенції Європейського Союзу, в першу чергу виключної його компетенції.

Таким чином, при розкритті змісту цього принципу увага акцентується на відповідності цілей конкретних заходів засобам, які обираються для їх досягнення, тобто засоби для досягнення цілей не повинні бути надмірними.

Одночасно при обранні методів досягнення мети необхідно йти від більш м'яких до більш жорстких заходів.

Важливе значення для запровадження принципів субсидіарної та пропорційності мало формуванням та використанням Судом Європейських Співтовариств так званих домислюваних повноважень. Відповідно до ч. 1 ст. 352 Договору про функціонування Європейського Союзу, «якщо дія Союзу виявиться необхідною в рамках політик, визначених Договорами, для досягнення однієї з цілей, встановлених Договорами, а Договори не визначають необхідних повноважень, Рада, діючи одностайно, за пропозицією Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту ухвалює належні заходи». Таким чином закріплюється інститут імпліцитних (домислюваних) повноважень.

У змісті принципу пропорційності можна виокремити три взаємопов'язані субпринципи: 1) відповідності – правові акти ЄС повинні відповідати за своїми цілями та природою тій сфері, в якій здійснюється правове регулювання; 2) необхідності – правові акти повинні прийматися лише в тих випадках, коли це потрібно для досягнення цілей, закріплених в установчих договорах; 3) пропорційності у вузькому розумінні – дії, які передбачені правовим актом ЄС, понині бути спрямовані на досягнення цілей, уникаючи зайвого регулювання [4, с. 43].

Процеси європейської інтеграції сприяли зближенню сім'ї загального права та романо-германської правової сім'ї в єдину глобалізовану систему. В першу чергу це стало можливим завдяки гармонізації джерел права, яка полягала не лише в розширенні сфери застосування судового прецеденту та кодифікованого законодавства у відповідних системах, а й відведення в ній особливого місця загальним принципам права.

В правовій системі України принцип пропорційності прямо не встановлений, проте його ідеї закладені в основі конституційного ладу. Стверджувати про існування принципу пропорційності в національній правовій системі України дозволяє і практика Конституційного Суду України і окремі положення законодавства.

Сьогодні принцип пропорційності виступає не лише засобом забезпечення справедливого балансу між вимогами захисту загального інтересу та необхідністю забезпечення фундаментальних прав особи. Він значно розширив діапазон своєї дії. Принцип пропорційності використовується для регламентації повноважень різних органів державної влади та їх збалансування, для запобігання зловживанню дискреційними повноваженнями та встановлення меж свободи розсуду тощо.

---

1. Козюбра М. І. Верховенство права і Україна. *Право України*. 2012, №1-2. с. 30-64.

2. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали/ М.В Буроменський, Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова та ін; за заг. ред. М.В. Буроменського. Харків: Право, 2015. 328 с.

3. Погребняк С.П. Основоположні принципи права: дис. ...д-ра. юрид. Наук. Харків, 2009. 433 с.

4. Право Європейського Союзу (в питаннях та відповідях): навч.-довідк. посіб. за заг ред. І.В. Яковюка. Харків: Право, 2019. 176 с.

5. Право Європейського Союзу: основи теорії: підручник / Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін.; за заг ред. І.В. Яковюка. Харків: Право, 2019. 360.

Грина Дзюба,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Останнім часом все більше процесуалістів намагаються обґрунтувати єдність та відмінність видів цивілістичного процесу, а також інститутів і окремих норм галузей процесуального права. Одним із таких процесуальних інститутів є процесуальні строки, які відіграють важливу роль у механізмі судового захисту прав.

Слід вказати, що на відміну від Цивільного кодексу України, де строк визначений як певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення, ЦПК України не містить визначення процесуальних строків.

Проте, М.Й. Штефан зазначає, що категорія "строк" у ЦПК України визначається як момент часу (*dies in quo, terminus*) - останній день триває до 24-ї години, і як проміжок часу (*dies intra quem, dilatio*) - обчислюється роками, місяцями та днями. Згідно з його визначенням, цивільно-процесуальні строки - це строки, встановлені ЦПК України для вчинення процесуальних дій судом та учасниками цивільного процесу.

О.В. Андрійчук більш детально пояснює цивільно-процесуальний строк через його владно-регулятивну правову природу як елемент регулювання поведінки учасників, встановлений нормами цивільного процесуального права або визначений судом і розрахований роками, місяцями або днями, проміжком часу, моментом у часі чи вказівкою на подію, і за допомогою якої ЦПК встановлює можливість або необхідність суду та учасників процесу конкретних процесуальних дій, а також настання певних процесуальних наслідків.

Згідно з визначенням, зазначеним В.І. Тертишніковим, процесуальний строк - це період часу, визначений для здійснення процесуальних дій учасниками процесу або іншими особами, як це передбачено законом або рішенням суду. Він також вказує, що законом не встановлені процесуальні строки для судді чи суду, насамперед з формальної точки зору, оскільки норми щодо них